

تغییرات صدایی و معنایی واژه‌های

زبان فارسی در زبان اویغوری معاصر*

** (مریم) Mai mai Pure Xun

مردم اویغور، پیش از پذیرش اسلام با ایرانیان در ارتباط بودند و پس از قرن دهم این ارتباط بیشتر گردید، به طوری که در ضرب‌المثل‌های آنان این نوع نزدیکی فرهنگی بیان گردیده است. همان‌گونه که مرد بی‌کلاه وجود ندارد، ترکی که با فارسی برخورد نکرده باشد وجود ندارد. نفوذ زبان، ادبیات و فرهنگ فارسی در میان اویغوریان تا حدی است که بسیاری از آثار خود را به زبان فارسی می‌نوشتند. زبان اویغوری معاصر ادامهٔ زبان جغتایی است. اگرچه در زبان اویغوری کنونی واژه‌های فارسی نسبت به آن زمان کمتر شده، ولی تعداد زیادی از واژه‌های فارسی همچنان مورد استفاده قرار گرفته است و بخش مهمی از واژه‌های زبان اویغوری کنونی را تشکیل می‌دهد.

تغییراتی در معنی و در صدای بیشتر واژه‌های زبان فارسی مورد استفاده در اویغوری معاصر به وجود آمده است که می‌توان در یک دسته‌بندی به این تغییرات اشاره نمود:

۱- واژه‌های زبان فارسی که در زبان اویغوری تغییر صدا داده‌اند:

- * تغییر صدای ب ← پ / او • آباد (فارسی) ← آواد (اویغوری)
- اثبات (فارسی) ← اثبات (اویغوری)
- * تغییر صدای ف ← پ • افتخار (فارسی) ← اپتخار (اویغوری)
- * حذف ع • استعمال (فارسی) ← استمال (اویغوری)
- * حذف تشدید • ادبیات (فارسی) ← ادبیات (اویغوری)
- * تغییر صدای ن ← م • انبار (فارسی) ← آمبار (اویغوری)
- * تغییر صدای آ ← آ • بهار (فارسی) ← باهار (اویغوری)
- * تغییر صدای ج ← چ • اجاق (فارسی) ← اجاق (اویغوری)
- * تغییر صدای ا ← او • بحران (فارسی) ← بوحران (اویغوری)
- * تغییر صدای ا ← ای / آ • اسم (فارسی) ← ایسیم (اویغوری)
- اسارت (فارسی) ← آسارت (اویغوری)
- * تغییر صدای آ ← آوآ ← ای • آستر (فارسی) ← آستر (اویغوری)
- * تغییر صدای و ← پ • آوریل (فارسی) ← اپرل (اویغوری)
- * افزایش صدای ی، ک، ه • آبرو (فارسی) ← آبروی (اویغوری)
- آینه (فارسی) ← آینک (اویغوری)
- اره (فارسی) ← هاره (اویغوری)

۲- واژه‌های زبان فارسی که در زبان اویغوری تغییر معنی داده‌اند:

- ارباب (فارسی) ← به معنی شخصیت (اویغوری)
- استقامت (فارسی) ← به معنی به فکر نشستن (اویغوری)
- بدبخت (فارسی) ← به معنی آدم بد (اویغوری)

۳- واژه‌های زبان فارسی که در زبان اویغوری ضمن تغییر صدا تعداد معانی آنها

کمتر شده است:

الف) تغییر صدا با تعداد معنی کمتر

Aftab ← خورشید، نور خورشید (معنی در فارسی)، نور خورشید (معنی در

اویغوری)

ب) بدون تغییر صدا با معانی کمتر

Asia ← نام قاره، آسیاب (معنی در فارسی)، نام قاره (معنی در اویغوری)

- ۴- تبدیل پیشوندهای فارسی به پسوند اویغوری بدون تغییر در معنی آنها.
بی دلیل (فارسی) ← دلیل سیز (اویغوری)
- ۵- استفاده از بعضی واژه‌های فارسی به عنوان جزئی از واژه اویغوری:
آهو (فارسی) ← آهو کوز (اویغوری) به معنی چشم زیبا
- ۶- استفاده از بعضی واژه‌های فارسی بدون تغییر صدا و معنی در زبان اویغوری:
آشپز (فارسی) ← آشپز (اویغوری)
- ۷- استفاده از بعضی واژه‌های فارسی به عنوان اسم مکان یا اسم شخص یا بخشی از اسم شخص در زبان اویغوری:
اختر (فارسی) ← اختر نیسا (اویغوری) نام زن
- ۸- استفاده از برخی واژه‌های فارسی در گویش‌های اویغوری با تغییر اندکی در صدا و معنی:
بیل (فارسی) ← بل (اویغوری)
- ۹- از میان رفتن برخی واژه‌های فارسی که زمانی در زبان اویغوری جفتایی کاربرد داشته‌اند و در زبان اویغوری معاصر کاربرد ندارند:
اسب (فارسی) ← اسب (اویغوری جفتایی) ← در زبان اویغوری معاصر استفاده نمی‌شود.
- آهن ربا (فارسی) ← آهن ربا (اویغوری جفتایی) ← در زبان اویغوری معاصر استفاده نمی‌شود.
- اگرچه بسیاری از لغات فارسی که زمانی در زبان اویغوری جفتایی استفاده می‌شده‌اند کمتر شده؛ اما باز هم در حد قابل توجهی لغت فارسی وجود دارد که نقش مهمی را در مبادلات فرهنگی - اقتصادی و زندگی روزمره مردم اویغور ایفا می‌کند.

پانویس:

* مقاله حاضر و دو مقاله پسین از رایزنی فرهنگی ج.ا.ایران در پکن ارسال شده است.

** دانشیار دانشکده تمدن اسلامی دانشگاه تربیت معلم سین جیانگ